

JEAN-JACQUES ROUSSEAU’NUN SİYASET FELSEFESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Bekir GEÇİT¹

Öz

Bu çalışmada Rousseau’nun egemenlik ve yurttaşlık sorunlarına ilişkin görüşleri tartışılmaktadır. Rousseau insanların özgür doğdukları halde her yerde esir edildikleri inancındadır. Onun amacı herkesin eşit ve özgür olduğu bir toplum oluşturmaktır. O, hiç kimsenin bir başkası üzerinde bir üstünlüğü ya da yetkisi bulunmadığını ve kaba gücün bir meşruiyet oluşturmadığını düşünür. Ona göre insanlar, doğa durumundan uygar topluma geçerken kendi aralarında yaptıkları bir toplum sözleşmesiyle genel iradenin buyruğuna girerek toplumsal bütünün bir parçası olurlar. Rousseau’da egemenlik, toplumu yönetme konusunda genel iradenin sahip olduğu güç ve yetkidir. Bu güç ve yetki ne bölünebilir ne de başkasına aktarılabilir. Rousseau, iyi bir düzeninin toplumun ortak yararının gözetildiği ve yurttaşların özgürlüklerinden taviz vermeden itaat ettikleri bir egemenlik modeliyle mümkün olduğu düşüncesindedir. Bu da ancak egemenlik hakkının halkın bütünü temsil eden genel iradeye ait olmasıyla mümkündür. Rousseau, genel iradenin kararlarını halkın menfaatlerini gözeterek doğru kararlar olarak görür.

Anahtar kelimeler: Egemenlik, Toplum Sözleşmesi, Genel İrade, Yurttaşlık, Yasa

¹Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-posta: bekirgecit@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3129-4112.

AN EVALUATION ON JEAN-JACQUES ROUSSEAU'S POLITICAL PHILOSOPHY

Abstract

In this study, Rousseau's views on the problems of sovereignty and citizenship are discussed. Rousseau believed that although people were born free, they are everywhere enslaved. His aim is to create a society in which everyone is equal and free. Rousseau thinks that no one has superiority or authority over another and that brute force does not constitute legitimacy. According to him, when people pass from the state of nature to civilized society, they become a part of the social whole by entering into the command of the general will with a contract they make among themselves. In Rousseau, sovereignty is the power and authority of the general will to rule the society. This power and authority can neither be divided nor transferred. Rousseau thinks that a good order is possible with a model of sovereignty in which the common good of society is pursued and citizens obey without compromising their freedom.

Keywords: Sovereignty, Social Contract, General Will, Citizenship, Law

GİRİŞ

Yurttaşlık ve egemenlik sorunları siyaset felsefesinin ele aldığı temel problemler arasında yer alır. Toplum sözleşmesi, varsayımsal bir anlaşma olarak yurttaşlık hak ve ödevlerine olduğu kadar egemenliğe de meşru bir temel oluşturur. 17. ve 18. yüzyılda Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürler insanların doğa durumunda kendi aralarında anlaşarak yaptıkları bir sözleşmeyle uygar topluma geçtiklerini varsayarlar (Cevizci, 2012, s. 424). Toplum sözleşmesini egemenliğin temeli olarak gören bu düşünürler egemenliğin kime ait olduğu ve egemenliğin kullanılışı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir (Arslan, 2017, s. 169).

Hobbes, siyaset felsefesinde mutlak egemenliğin en kararlı savunucularından biri olarak görülür. "Leviathan" adlı eserinde, insanların doğa durumundan uygar topluma geçerken sahip oldukları tüm haklarını toplum sözleşmesiyle bir egemene devrettiklerini ifade eder. Ona göre insanları devleti oluşturmaya zorlayan temel neden, doğa durumunda herkesin birbiriyle sürekli savaş halinde olmasından kaynaklanan güvensizlik durumudur. Hobbes, ölüm ve yaralanma korkusundan kurtulmak isteyen insanların, toplumsal düzenin ve barışın sağlanması karşılığında, kendi aralarında yaptıkları bir sözleşmeyle bir egemenin lehine tüm haklarından feragat ettiklerini belirtir. Ona göre egemen gerçekte sözleşmenin taraflarından biri değildir. Uyruklar kendi aralarında bir sözleşme yapmışlardır. Dolayısıyla, egemen uyruklara karşı herhangi bir taahhütte bulunarak yükümlülük altına girmediği için eylem ve kararlarından sorumlu tutulamaz. Onun tüm karar ve eylemleri yasalara uygun ve doğrudur.

Zaten yasa çıkarma ve yürürlükteki yasaları kaldırma yetkisi ona aittir. O, uyrukların temsilcisi olarak toplumdaki herkesi kendi kişiliğinde taşıyan ve devletin tüm kurumları üzerinde sınırsız yetkiye sahip olan tek kişidir. Eğitim, yargı, mali ve askeri işler dahil olmak üzere tüm yönetsel görevler, egemenlik adına egemenin görevlendirdiği kişiler tarafından onun belirlediği sınırlar içinde yürütülür. Kısaca, egemenin gücü sınırsız olduğu gibi, hakları da sınırsızdır (Hobbes, 2010, s. 106-204).

Locke da Hobbes gibi doğa durumundan hareketle toplum sözleşmesine dayalı olarak devletin kuruluş nedenini açıklayan filozoflardan biridir. Locke, “Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme” adlı eserinde, insanların doğa durumunda anlaşarak kendi aralarında yaptıkları bir sözleşmeyle uygar topluma geçtiklerini ve kendi rızaları doğrultusunda güvene dayalı siyasi bir yönetim oluşturduklarını ifade eder. Ancak Locke, Hobbes’un aksine, mutlak egemenliği şiddetle reddettiği gibi doğa durumunu da herkesin herkesle sürekli çatıştığı bir savaş hali olarak görmez. Ona göre doğa durumu, insanların doğanın imkanlarından eşit şekilde yararlanabildikleri ve herkesin her şey üzerinde eşit hak sahibi olduğu bir özgürlük durumudur. Yani, doğa durumunda insanlar yaşama, özgürlük ve mülkiyet hakkına sahiptir. Zaten, devletin kuruluşunun asıl amacı bu hakların korunmasıdır. Dolayısıyla, devlet, insanların doğal haklarını güvenceye alacak şekilde düzenlenmelidir. Locke, kuvvetler ayrımını esas alan anayasal bir yönetim tasarlamıştır. Onun amacı, iktidar sahiplerinin egemenlik haklarını kullanmalarına ilişkin belirli sınırlamalar getirmektir. Locke yasama gücünü “toplumun ve bireylerin korunması için devlet gücünün nasıl uygulanacağını” belirleyen en üstün siyasal güç olarak görür. Yasama gücünün görevi kamu yararına uygun gerekli yasaları çıkarmaktır. Ne var ki Locke, insani zaaflardan dolayı yasa koyucuların kendi çıkardıkları yasaları uygulama hakkına sahip olmalarını doğru bulmaz. Bundan dolayı yasama gücünün yasaları çıkardıktan sonra dağılmasını ve yönetimi yürütme gücüne bırakmasını ister (Locke, 2002, s. 23-115). Hâsılı, onun siyaset felsefesi, esas itibarıyla insan hak ve özgürlüklerinin temel alındığı bir egemenlik anlayışını temsil eder. Ona göre egemen ya da siyasi yönetim halkın onaylamadığı hiçbir karar alamaz. Zira iktidarın gücü, toplum sözleşmesine dayalı olarak belirli kurallara bağlı kılındığından koşulsuz, sınırsız ve mutlak değildir.

Toplum sözleşmesi teorisyenlerinden biri olan Rousseau da yurttaşlık ve egemenlik sorunlarını ele alan ve düşünceleriyle günümüzdeki siyasi tartışmalara ışık tutan biridir. Rousseau, özgürlükçü biri olarak insanların kendi kendilerini yönetmeleri gerektiği konusunda Locke ile aynı görüşte olmasına rağmen, mutlak monarşinin önemli

savunucularından biri olan Hobbes'tan ayrı bir siyasi görüş sergiler. Bu çalışmanın konusu, Jean-Jacques Rousseau'nun siyaset felsefesidir. Çalışmanın amacı ise, toplum sözleşmesinin yurttaşlık hak ve ödevlerine nasıl bir dayanak oluşturduğu ve egemenliğin mutlak ve sınırsız mı yoksa şartlı ve sınırlı mı olması gerektiği konusunda Rousseau'nun görüşlerini değerlendirmektir. Çalışma bu bağlamda, ikincil kaynakların analizine dayalı kuramsal bir çalışma niteliindedir.

1. TOPLUM SÖZLEŞMESİ

Rousseau, insanların doğal olarak eşit oldukları, hiç kimsenin bir başkası üzerinde bir üstünlüğünün ya da yetkisinin bulunmadığı ve kaba kuvvetin bir hak oluşturmadığı inancındadır. Bu nedenle, ona göre insanlar arasında her türlü haklı yetki ancak bir sözleşmeyle sağlanır. Bir sözleşmenin geçerli olabilmesi ise, ancak sözleşmeyi yapanların menfaatlerinin karşılıklı olarak korunmasıyla mümkündür. Zira Rousseau, tüm tarafların avantajına olmayan, yani taraflardan birine sınırsız bir yetki sağlayan, diğerine ise koşulsuz itaat etmeyi gerektiren bir sözleşmeyi “tutarsız ve boş” bir sözleşme olarak görür (Rousseau, 2010b, s. 7-9). Dolayısıyla, ona göre geçerli bir sözleşme, taraflardan birinin keyfi uygulamasına bağlı olmayan ve tüm tarafların çıkarlarını eşit şekilde koruyan bir sözleşmedir. Peki, Rousseau'ya göre insanlar hangi durumda aralarında bir sözleşme yapma ihtiyacı duymuşlardır? Rousseau'cu perspektiften bakıldığında, uygar toplumun temelini oluşturan toplum sözleşmesinin insanların hak ve özgürlüklerine ne gibi etkileri olmuştur?

Rousseau, başlangıçta yeryüzünde dağınık halde yaşayan insanların sahip oldukları tek toplumun kendi aileleri ve geçerli olan tek yasanın ise “doğa yasası” olduğunu düşünür. Doğa durumu denilen bu dönem onun nezdinde, her ne kadar insanların özgür ve hayatlarında memnun oldukları bir dönem olsa da böyle bir dönemde tüm insanlar birbirlerine rakiptirler ve her insanın her türlü tehlikeye karşı yegane güvencesi kendi gücüdür (Rousseau, 2018b, s. 35). İnsanlar mülkiyete bağlı olarak daha karmaşık ilişkiler geliştirerek işbirliklerini güçlendirdiklerinde eşitsizlikler belirir ve buna bağlı olarak çatışma tohumları filizlenmeye başlar (Fabre, 2018, s. 125). Çatışmanın kaba güçle önlenebilmesi mümkün olmadığından insanlar “kaba güce dayanmayan bir barış düzeni kurabilmek için çözüm ararlar” (Şenel, 2008, s. 393). İşte Rousseau, insanların bu çözüm arayışları sonucunda aralarında yaptıkları bir sözleşmeyle güçlerini birleştirdiklerini ve böylece toplum halinde yaşamaya başladıklarını düşünür. Uygar topluma geçiş bir zorunluluk sonucu gerçekleşmiş olsa da Rousseau açısından bu, insanların doğa durumunda sahip oldukları haklarını yitirmeyecekleri bir duruma işaret

eder. Bilakis, ona göre toplum sözleşmesinin oluşturduğu toplum düzeni insanların doğa durumunda sahip oldukları haklarını güvenceye alır. Çünkü toplum sözleşmesiyle toplum üyelerinin tamamı haklarıyla birlikte topluma bağlı kılındıklarından, üyelere birinin aleyhine olacak bir durum, diğer üyeler için bir menfaat sağlamayacaktır. Bunun yanı sıra, toplumun her bir üyesinin kendi üzerinde başkasına tanıdığı hakka, kendisi de diğerleri üzerinde aynı şekilde sahip olduğundan, hiç kimse hiçbir hak yitirmiş olmamaktadır. Üstelik toplum üyeleri sahip oldukları haklarını muhafaza etmek için daha fazla güç sahibi olmuşlardır (Rousseau, 2010b, s. 13-14).

Rousseau, insanların toplum sözleşmesiyle uygar topluma geçmelerinin ve birlikte yaşamaya başlamalarının onlarda bazı düşünsel ve davranışsal değişimlere neden olduğu kanısındadır. Ona göre, daha önce kendi eğilimlerine göre davranan insan, artık düşünerek ve aklını ölçü olarak hareket etmeye başlamıştır. Böylece toplumdaki diğer insanlara karşı sorumluluklarının ve toplumsal ödevlerinin bilincinde biri olarak insan, içtepilerine göre değil, hak ve adaleti gözeterek eylemde bulunmaktadır. Rousseau açısından bu, insan için bir üst aşamadır. Öyle ki, ona göre insan, uygar toplumun kötülüklerine bulaşmayıp, doğa durumundaki halinden daha aşağı bir dereceye düşmemiş olsaydı uygar topluma geçiş anını “kutlaması” gerekirdi. Çünkü Rousseau'nun yaklaşımına göre uygar topluma geçen insan kendini “bir hayvan” durumundan kurtararak, “akıllı bir varlık” durumuna taşımıştır. Daha açık bir ifadeyle, “bir insan haline sokmuştur.” Bununla birlikte, Rousseau, toplum sözleşmesiyle kişinin gücüne dayalı olarak sahip olduğu doğal özgürlüğün ve onun istedikleri şeyleri elde etmedeki sınırsız hakların yerini, siyasal bütünün egemenlik güvencesine dayalı olarak toplumsal özgürlüğe ve kişinin elinde bulundurduğu şeylerin mülkiyetine bıraktığını düşünür. Üstelik ona göre uygar topluma geçişle birlikte insan “kendi kendisinin efendisi” olarak “manevi özgürlüğünü” de elde etmiştir. Çünkü Rousseau'nun nezdinde insanın içtepilerine boyun eğmesi “kölelik”, kendisinin belirlediği yasalara uyması ise, “özgürlüktür” (Rousseau, 2010b, s. 18-19).

Rousseau'ya göre uygar topluma geçişle birlikte, sözleşme gereği toplum üyelerinin sahip oldukları güçleri ve mülkiyetleri topluma geçmiş olur. Diğer bir ifadeyle devlet, sözleşme gereği tüm üyelerinin mallarına sahip olmuştur. Mülkiyetteki bu değişikliğe doğa durumunda insanların sahip oldukları “ilk oturma hakkı” da dahildir. İlk oturma hakkı, doğa durumunda insanın ihtiyaç duyduğu nesnelere “doğal hakkı” gereği mülk edinmesi ve ondan yararlanmasıdır. Ancak, konuya Rousseau cephesinden bakıldığında, mülkiyete ilişkin “bu işlem”, mülk sahibi olmanın özünde bir değişikliğe neden olmaz. Nitekim, ona göre devletin gücü, bireylerin sahip oldukları güçlerinden çok daha büyük bir güç olduğundan, “kamunun

mal sahipliği de daha güçlü [ve] daha kesindir” (Rousseau, 2010b, s. 19). Gerçekten de Rousseau'nun amacı toplumun genel bir anlaşmayla uygun şekilde düzenlenmesidir. Nitekim o, her türlü düzenin temeli olması gereken düşünceyi şöyle açıklar: “Temel sözleşme, doğal eşitliği ortadan kaldırmak şöyle dursun, tam tersine, doğanın insanlar arasına koyduğu maddesel eşitsizlik yerine manevi ve haklı bir eşitlik getirir. İnsanlar güç ve zekâ bakımından olmasalar da sözleşme ve hak hukuk yoluyla eşit olurlar” (Rousseau, 2010b, s. 21-22).

Rousseau, toplum sözleşmesiyle özgürlük ve haklardan yararlanabilme konusunda tüm yurttaşlar arasında tam bir eşitlik sağlandığı düşüncesindedir. Çünkü o, toplum sözleşmesini egemen varlığın uygulamalarında hiçbir sınıfa, zümreye ya da kişiye bir ayrıcalık tanımamasının ve herkesin her konuda eşit görülmesinin bir teminatı olarak görür. Zaten, ona göre toplum sözleşmesi, toplumun her bir üyesinin kendi eşiti olan diğer bireylerin tamamıyla karşılıklı olarak yaptıkları bir sözleşmedir. Dolayısıyla, toplum sözleşmesi halkın tamamının menfaatine odaklanan, genelin iyiliğine yönelik sağlam bir temele dayalı, hakkı gözeten, halkın ortak kararıyla alınan ve halkın güvencesinde olan bir sözleşmedir. Öyle ki, toplum sözleşmesiyle yurttaşlar verdikleri söze bağlı kaldıkları sürece, sadece kendi iradelerine tabi olmuş olurlar. Böyle bir durumda akla şöyle bir soru gelebilir: eğer durum böyle ise, yurttaşlar ile egemen varlığın karşılıklı haklarının sınırı nedir? Rousseau'ya göre bu, yurttaşlardan birinin halkın tamamına, tüm halkın da yurttaşlardan birine ne kadar bağlı olabileceğini sormak gibidir. Çünkü ona göre egemen hiçbir koşulda genel sözleşmenin sınırlarını aşamaz. Dolayısıyla, insanlar sözleşmeye uygun olarak mülkiyetlerinden yararlanabilir ve özgürce hareket edebilirler. Üstelik egemen, yurttaşlardan birini diğerlerinden daha fazla yükümlülük altına sokamaz. Çünkü bu “iş özel alana girer ve bu yüzden egemen varlığın yetkisi dışında kalır” (Rousseau, 2010b, s. 30-31).

Toplum sözleşmesi sonucunda insanlar doğal özgürlükleriyle birlikte “gücünün yettiği her şey üzerindeki sınırsız hakkını kaybeder” (Göze, 2020, s. 226). Ancak bu Rousseau'nun nezdinde bir hak kaybı olarak görülmez. Bilakis o insanların toplum sözleşmesiyle daha önce sahip oldukları güvenceden yoksun haklarını güvenceye alarak, karlı bir alışveriş yaptıkları düşüncesindedir. Ona göre, insanlar toplum sözleşmesiyle, geçici doğa durumu yerine, kalıcı toplum durumunu; güvensizlik yerine, güvenliliği; “doğal bağımsızlık” yerine, toplumsal özgürlüğü ve kişisel güçleri yerine, devlet gücünü seçmiş olurlar. Bu demektir ki, insanlar, toplum öncesi sahip olamadıkları çok ciddi haklara, uygar toplumun bir üyesi olarak sahip olabilmişlerdir. Sözgelimi, doğada varlıklarını kendileri korumak zorunda olan insanlar,

toplum sözleşmesiyle tüm varlıklarını toplumun korumasına almışlardır. Öyle ki, devletlerini savunmak için canlarını tehlikeye atmaları bile, Rousseau'nun nezdinde bir kayıp olarak görülemez. Çünkü devlet onların her türlü varlıklarını koruyan temel güçtür. Kaldı ki, insanlar doğa durumunda da varlıklarını korumaya yarayan şeyler için, zaten canlarını tehlikeye atmaktaydılar (Rousseau, 2010b, s. 31).

Rousseau'ya göre egemenin yetkileri ile yurttaşların hakları genel sözleşmeyle belirlenmiştir. Dolayısıyla, egemen, sözleşmenin sınırlarını hiçbir koşulda aşmaya yetkili biri değildir. Sözgelimi, sözleşme gereği tüm yurttaşlar eşit olduğundan, egemen, yurttaşlardan birine diğerlerinden daha fazla sorumluluk yükleyemez. Aynı şekilde yurttaşlar da genel sözleşmenin kendilerine tanıdığı sınırları aşamazlar. Ancak, sözleşmeyle sahip oldukları özgürlüklerini ve mülkiyetlerini, yine sözleşmeye uygun şekilde diledikleri gibi kullanabilirler. Zira, Rousseau'ya göre “toplum sözleşmesinin amacı, sözleşmeyi yapanların korunmasıdır. Amacı isteyen araçları da ister; bu araçlarsa bir takım tehlikelerden, hatta bir takım kayıplardan ayrılmaz. Başkalarının zararına kendi yaşamını korumak isteyen, gerektiğinde yaşamını onlar için gözden çıkarmalıdır” (Rousseau, 2010b, s. 32). Demek ki, Rousseau'nun cephesinden bakıldığında, her yurttaş, yasa gereği devlet tarafından korunduğu gibi, devleti için ve diğer yurttaşların yaşamlarını korumak için, gerekli görüldüğünde, egemenin buyruğuna ve onun koyduğu yasalara itiraz etmeksizin yaşamını tehlikeye atmalıdır. Her yurttaşın devlet tarafından korunmaya hakkı olduğu gibi, her yurttaşın yasalarla belirlenmiş devlete karşı görevleri ve yine, toplumun bir üyesi olarak diğer yurttaşlara ve topluma karşı ödevleri vardır ve birey, bir yurttaş olarak bu ödevlerini yerine getirmekle yükümlüdür.

Rousseau, toplum sözleşmesiyle halkın kendi egemenlik hakkını bir hükümdara devredebileceği düşüncesini, “tuhaf” ve kabul edilemez bir durum olarak görür. Ona göre, egemenlik hakkı, yani “en yüce güç” ne değiştirilebilir ne de başkasına devredilebilir. Çünkü halkın egemenlik hakkını başkasına devretmesi demek, itaat edeceği bir üst güç kabul etmesi demektir. Bu da halkın özgürlüğünden vazgeçmesi, başkasına kul olması demek olur ki, halk egemenliğiyle çelişen bir durumdur. Zaten, devlette asıl sözleşme, ortaklık sözleşmesidir ve uygar toplumda halkın ortaklık sözleşmesi yapmış olması, onların sahip oldukları haklarını başkasına devretmeleri anlamını taşımaz (Rousseau, 2010b, s. 93-94). Dolayısıyla, Rousseau için toplum sözleşmesi, “insanlar arasında her türlü haklı yetkenin temelini” oluşturan ve halkın özgür iradesiyle gerçekleşen ve yine, hiç kimsenin bir başkasının buyruğu altına girmeyerek bir toplumun özgür yurttaşları olmasını sağlayan sözleşmedir (Erdem, 2012, s.

22). Bununla birlikte, Rousseau, toplum sözleşmesi yapıldığında, sözleşmeyi reddeden kişilerin, sözleşmenin dışında kaldıkları için yabancı durumuna düştükleri düşüncesindedir. Ancak ona göre devletin kurulmasıyla birlikte, devletin sınırları içinde ikamet etmeye devam eden herkes, toplum sözleşmesini kabul etmiş ve devletin egemenliğini tanımış olur. Zira ilk sözleşmeyle birlikte çoğunluk kararları tüm yurttaşlar için bağlayıcıdır (Rousseau, 2010b, s. 102-103).

Roger Scruton (2007: 610), Rousseau'nun "Toplum Sözleşmesi" adlı eserinin, "insan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur" (Rousseau, 2010b, s. 4) sözüyle başlıyor olmasının, ya her türlü mutlak veya keyfi hükümeti kınayan özgürlüğün ve insan haklarının bir kutlaması olarak ya da insan özgürlüklerinin ortadan kaldırılması ve bireyin egemen bir kolektif tarafından özümsemesi için bir reçete olarak okunabileceğini söyler. Gerçekten de Rousseau'ya göre toplumun her bir üyesi sözleşmeyle birlikte genel iradenin buyruğuna girdiğinde, "bütünün bölünmez bir parçası" olarak, hem toplumun bütününe karşı hem de toplumdaki tek tek bireylere karşı sorumlu hale gelir ki bu durumda da toplumun bütününe yapılan bir haksızlık her bir üyeye yapılmış gibi, üyelere herhangi birine yapılmış bir haksızlık da toplumun tamamına yapılmış gibi kabul edilir. Dolayısıyla, sözleşmeyle birlikte toplumun tüm üyeleri eşit hak ve ödevlere sahip yurttaşlar olarak görüldüklerinden herkes eşit ve özgürdür. Zaten toplumun genel çıkarı onu oluşturan üyelerin çıkarlarıyla çelişemez. Yine de beklenmedik bir sorun ortaya çıktığında, Rousseau'ya göre egemen güç, üyelerin topluma karşı ödevlerini aksatmamaları için yetkilerini kullanarak gerekli tedbirleri almakla ve onların devletine bağlılıklarını sağlamakla yükümlüdür (Rousseau, 2010b, s. 15-17). Buradan hareketle, çalışmanın ikinci başlığında Rousseau'nun toplum sözleşmesi anlatısının üzerine inşa ettiği egemenlik yaklaşımı değerlendirilecektir.

2. EGEMENLİK

Egemenlik, güç ve hâkimiyet anlamına gelir. Devlet egemenliği açısından düşünüldüğünde iç egemenlik, siyasal gücü elinde bulunduran otorite demektir. Dış egemenlik ise, devletin diğer devletlere karşı "bağımsız" ve "otonom" olması anlamındadır (Heywood, 2018, s. 110). Buna göre iç egemenlik, bir gücün ya da iktidarın belli bir topluluğu ve onun kaynaklarını yönetme hakkını ve imtiyazını elinde bulundurmasıdır (Cevizci, 2012, s. 148). Bu güç ya da iktidar, yasa yapma ve onları feshetme yetkisine sahip olma biçiminde de anlaşılabilir (Poggi, 2016, s. 61). O halde, bir iktidar gücünü nereden alır? Bir yönetimin meşru olması neye bağlıdır?

Rousseau, Toplum Sözleşmesi adlı eserine başlarken amacının, “toplum düzeninde güvenilir ve haklı bir yönetim kuralı bulunup bulunamayacağını araştırmak” olduğunu ifade eder (Rousseau, 2010b, s. 3). O, bir yönetimin meşru olmasının, ancak halkın onayı ile mümkün olduğu düşüncesindedir. Daha açık bir ifadeyle, ona göre halkın iradesine dayalı olmayan ya da halkın onayını almamış bir yönetim meşru bir yönetim değildir (Rousseau, 2010b, s. 9). Demek ki Rousseau, bir toplumu yönetmek ile o toplumdaki insanları boyunduruk altına almanın farklı şeyler olduğu inancındadır. Üstelik, ona göre toplum yönetiminde kamu yararını gözetmek esastır. Oysa insanları boyunduruk altına alan bir kimse için kamu yararı değil, kendi özel çıkarı esastır. Zira burada bir yönetici ve halk değil, bir efendi ve köle ilişkisi söz konusudur (Rousseau, 2010b, s. 12). O halde, iyi bir yönetimde esas olan nedir? Toplum yönetiminde nelere dikkat edilmelidir?

Rousseau, devlet yönetiminde temel ilkenin, genel iradenin “devlet güçlerini devletin kuruluş amacına, yani herkesin iyiliğine uygun olarak” yönetmesi olduğunu düşünür. Ona göre, nasıl ki bireysel çıkarların neden olduğu uyuşmazlıklar uygar topluma geçişi zorunlu kılmışsa, yine aynı şekilde çıkarlar arasındaki uyuşma ve ortak bağlar da toplumun kurulmasını mümkün hale getirmiştir. Dolayısıyla devlet, halkın genel iyiliği gözetilerek ve toplumun genel çıkarları dikkate alınarak yönetilmelidir. Rousseau’da genel irade egemenliğin tek temsilcisidir. Halkın oylarıyla yönetim belirlenebilir ama halkın genel iradesi hiç kimseye devredilemez. Diğer bir ifadeyle, iktidar başkalarına teslim edilebilir ama genel irade hiç kimseye teslim edilmez (Rousseau, 2010b, s. 23). Genel irade kamu yararına odaklanan ve toplum için “en haklı” olanı gözetendir (Karakehya, 2019, s. 285). Ayrıca genel irade, yalnızca bireysel iradelerin bir toplamı değildir; tüm bireysel iradelerin üstünde olan, halkın tümünü temsil eden ortak bir iradedir (Kapani, 2019, s. 82).

Rousseau, egemenlik hakkının halka ait olduğunu ve böyle bir hakkın başkasına geçirilemeyeceği gibi, başkasıyla paylaşılmayacağını düşünür. Yani, ona göre egemenlik “ilkesinde” bölünemez olduğu gibi, “konusunda” da bölünemezdir. Daha açık bir ifadeyle, egemenliğin yasama gücü, yürütme gücü ve yargı gücü diye ayrılması ve bölünmesi doğru değildir (Rousseau, 2010b, s. 24-25). Zira genel irade, halkın tamamını bir bütün olarak temsil eden “üst konumda” bir egemenliktir. Dolayısıyla, “o ne bölünebilir ne de aktarılabilir” (Timuçin, 2012, s. 81). George Sabine (1969: 282), genel iradenin Rousseau nezdinde “doğrunun ölçütü olan toplumsal faydayı temsil” ettiği için, daima “doğru” olarak görüldüğünü ifade eder. Gerçekten de Rousseau’nun nezdinde genel irade, daima doğrudur ve tek amacı kamu menfaatidir. Ancak Rousseau’ya göre genel iradenin yanılmaz olarak

düşünülmesi, halkın kararlarının daima doğru ve tartışılmaz olduğu anlamını taşımaz. Çünkü halkın kararları kamu menfaatini amaçlıyor olsa bile, yanlış yönlendirilmiş bir halkın verdiği kararlar kamuya yarardan çok zarar getirir (Rousseau, 2010b, s. 26). Bu konuda Leo Strauss (2011: 325), genel irade toplumsal faydayı gözetmediği sürece yanılmaz olarak görülse bile bu, halkın daima kendi menfaatine olanı bilmesinin mümkün olduğu anlamına gelmediğini dolayısıyla, genel iradenin yanılmazlığını “aydınlatılmaya muhtaç” bir iddia olarak gördüğünü belirtir.

Devletin kendi varlığını koruyabilmesi ve sahip olduğu kurumları amaçları doğrultusunda çalıştırabilmesi için Rousseau, devlet yönetimini elinde bulunduran bir gücün varlığını gerekli görür. İşte, ona göre devletin kurumlarını çalıştırma konusunda genel iradenin sahip olduğu bu mutlak güç ve yetki egemenliktir. Genel irade halkın tümünü temsil eden ortak bir üst irade olduğu için, halkın tamamı egemenliğe haizdir. Bununla birlikte, Rousseau’ya göre her yurttaşın devlete karşı hakları olduğu gibi, aynı şekilde devlete karşı yükümlülükleri de vardır. Nitekim insanlar toplum sözleşmesi gereği sahip oldukları güçlerini, mülkiyetlerini ve özgürlüklerini toplumun genel menfaatinin hizmetine sunmuşlardır. Böyle bir hizmetin yerine getirilmesinde, yani yurttaşların devlete karşı yükümlülüklerini doğru bir şekilde ifa etmelerinde yetkili güç, egemen varlıktır. Peki, egemenin yurttaşların devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamada sahip olduğu yetkinin bir sınırı var mıdır? Varsa bu sınırı belirleyen nedir? Rousseau’ya göre egemen varlık yurttaşları toplumun genel menfaatiyle bağdaşmayan işleri yapmaya zorlayamaz. Zira toplumda olup bitenlerin rasyonel bir dayanağı olması gerekir. Bu demektir ki, egemen varlık yurttaşlara ancak aklın yasalarına uygun şekilde hükmedebilir ve devlete hizmet etmelerini buyurabilir (Rousseau, 2010b, s. 28).

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Rousseau, genel iradenin genel olabilmesi için, onun hem özünde hem de konusunda genel olması gerektiği görüşüne sahiptir. Diğer bir deyişle, genel iradenin halkın geneline uygulanmak üzere halkın geneline dayalı olması gerektiği kanısındadır. Aslında, Rousseau için genel iradenin genel olması, oy çokluğundan ziyade, halkın genel menfaatinin ortak bir noktada birleşiyor olmasına dayanır. Onun düşündüğü ve doğru bulduğu bu düzen, her yurttaşın başkasından istediği şeyi, kendisinin de uymak zorunda olduğu ve halkın ortak çıkarlarının merkeze alındığı bir sistemdir. Daha açık bir ifadeyle, kişisel çıkarların halkın genel çıkarlarıyla uyduğu ya da ortak bir noktada birleştiği bir sistemdir (Rousseau, 2002, s. 175).

Rousseau, insanların özgürlüğü ve adaleti yasalara borçlu oldukları düşüncesindedir. Ona göre yasalar “insanlar arasındaki doğal eşitliği yeniden hukuk temeline oturtan” bir nizam oluştururlar (Rousseau, 2005, s. 17). Dolayısıyla Rousseau, toplum sözleşmesiyle ya da diğer bir ifadeyle ilk sözleşmeyle devlet kurulsa bile, devletin nasıl yönetileceğini belirleyen şeyin yasama olduğu fikrine sahiptir. Ona göre devlet kurulmadan önce doğa durumunda her şey ortak olduğu için, insanların söz verdikleri dışında hiç kimseye karşı bir sorumlulukları yoktur. Uygur toplumda ise, yasalar gereği herkes toplumun bir üyesi olarak birbirine karşı sorumludur. İnsanların birbirlerine karşı ödev ve sorumluluklarını belirleyen yasalar ise, halkın kendisi tarafından belirlenir. Bu yüzden Rousseau, bir kimsenin yasalar tarafından haksızlığa uğramasının mümkün olmadığına inanır. Çünkü birinin yasalara uyması, onun kendi iradesine uygun yaşaması anlamına gelir ki bu, özgürlüktür. O, halk tarafından halkın geneli için bir düzen oluşturmak amacıyla yapılmış bir yasanın, gerçek manada bir yasa olduğu düşüncesindedir. Bu demektir ki, yasa genel ve kapsayıcı olmalıdır, yani hiçbir şahsa işaret etmemelidir (Rousseau, 2002, s. 178-179).

Ferry ve Renault'a göre (2015: 522-523), Rousseau'da birey açısından olduğu gibi, halkın da bir bütün olarak tıpkı bir birey gibi kendi kaderini tayin etmeye muktedir olması gerektiği inancı hakimdir. Yani, nasıl ki Rousseau açısından bir birey özgürlüğünden vazgeçtiğinde “insan olma vasfı[nı]” kaybediyor ise, aynı şekilde onun nezdinde egemenliğinden vazgeçen bir halkın da “halk olma vasfını” kaybederek “yığın” haline dönüşmesi muhtemeldir. Ayrıca, Ferry ve Renault'a göre Rousseau, egemenliği hiçbir koşulda “devredilemez” ve “bölünemez” olarak gördüğü gibi, böyle bir durumun gerçekleşmesini de tamamen anlamsız olarak değerlendirir. Zira özgürlük ve egemenlik insanların istedikleri zaman devredebilecekleri ve istediklerinde yeniden sahip olabilecekleri bir mal değildir. Bu açıdan, Rousseau'nun anlayışına göre egemenliğin devredilmesi ya da paylaşılması asla düşünülemez. Burada akla şöyle sorular gelebilir: Egemenliğin tüm halkı temsil eden genel iradeye ait olmasının toplumun bir üyesi olarak bireyin hak ve özgürlüklerine etkisi nedir? Genel irade ile yurttaşlar arasında ne gibi bir ilişki vardır? Çalışmanın üçüncü bölümünde bu sorunun olası yanıtları değerlendirilecektir.

3. YURTTAŞLIK

Yurttaşlık, bireylerin bir devletin üyeleri olarak sahip oldukları “statü” ve buna dayalı olarak belirli “hak” ve yükümlülüklerle sahip olmalarıdır (Giddens & Sutton, 2014, s. 367-368). Rousseau, “Emile Ya Da Eğitim Üzerine” adlı eserinde “her birimiz malını mülkünü, kendisini, yaşamını ve tüm gücünü ortaklaşa genel iradenin yüce yönetimine bırakır,

toplulukta her üyeyi bütünün ayrılmaz parçası olarak kabul ederiz” diyerek insanların ortak bir topluluk oluşturmalarının “kamusal kişilik” ya da “siyasal bütün” olarak adlandırıldığını ifade eder. Ona göre bu topluluğun kendisi de üyelerinin edilgin olmaları durumunda “devlet” olarak, etkin olmaları durumunda ise “egemen varlık” ya da “güç” olarak anıldıklarını açıklar. Bu demektir ki, toplum sözleşmesiyle toplumun her bir üyesi, egemen varlık (genel irade) olmaları bakımından bir bütün halinde bireylere karşı, tek tek yurttaşlar olarak da egemen varlığa karşı, iki farklı şekilde yükümlülük altına girmektedirler (Rousseau, 2018d, s. 685-686).

Rousseau, “Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev” adlı eserinde ise, “insanlık görevlerini” düşünmenin önemine vurgu yapar ve “ iyilik etmemek kötülük etmektir. Yararlı olmayan her yurttaş zararlı bir insan sayılır” ifadesiyle her yurttaşın zamanını toplumun yararına kullanması gerektiğini belirtir (Rousseau, 2018c, s. 20-21). O, bir toplumda insanları mükemmelleştiren şeyin, “güç ve özgürlük” olduğu inancındadır (Rousseau, 2018a, s. 107). Dolayısıyla, ona göre öyle bir toplum düzeni oluşturulmalı ki, güç ve özgürlük bakımında herkes “eşit olsun ve ancak böylelikle olabildiğince mükemmel bir düzen oluşturabiliriz” (Rousseau, 2008, s. 36). Aslında Rousseau, toplum düzenini sözleşmeyle elde edilen tüm “hakların temeli olan kutsal bir hak” olarak görür (Rousseau, 2010b, s. 4). Bu yüzden siyaset felsefesinde, yurttaşlık hak ve ödevleri konusunda, onun toplum sözleşmesi düşüncesi oldukça önemli bir yer tutar. Tam da bu noktada, Heywood, Rousseau’nun bireysel özgürlükler ile yönetim sürecini birlikte değerlendirmiş olmasına dikkat çekerek onun toplum sözleşmesini diğer sözleşme kuramlarından ayırır. Ona göre Rousseau’nun amacı, genel iradeye dayalı “toplumun ortak iyisini yansıtan” bir yönetim modelini geliştirmektir. Heywood’a göre Rousseau, bunu da ancak yurttaşların özgürlüklerinden ödün vermeden itaat edebilecekleri bir “otorite biçimi” düşünerek gerçekleştirebilmiştir (Heywood, 2018, s. 298).

Rousseau’ya göre tüm yasama sistemlerinin amacı yurttaşların eşit ve özgür olmalarını sağlamaktır. Zira bu hem toplumun ortak yararı hem de devletin güçlü olması için gereklidir. Onun yurttaşlar arasında eşitliğin sağlanması gerekir derken kastettiği şey, herkesin “güç ve zenginlik” bakımından eşit seviyede olması değildir. Rousseau’nun niyeti toplumda hiç kimsenin gücünü müstebitçe kullanmaması ve herkesin görevini ve yükümlülüklerini yasalara uygun şekilde yerine getirmesidir. Bunun yanı sıra, onun eşitlikten kastettiği diğer bir şey, zenginlik bakımından hiçbir yurttaşın ne başkasına muhtaç olacak kadar yoksul ne de başkalarını kendine bağımlı hale getirecek kadar zengin olmamasıdır. Kısaca, Rousseau’ya

göre yasaların gücü ve amacı daima yurttaşlar arasında eşitliği sürdürmeye çalışmak olmalıdır. Yasama hakkı, yurttaşlara aittir. Dolayısıyla, yurttaşlar, devlet işlerinin iyi yürütülebilmesi ve toplumun ortak yararı için gerekli gördüklerinde yeni yasalar yapma ve değiştirme hakkına sahiptirler. Ancak, Rousseau, yasal düzenlemeler yapılırken toplumun bütünlüğünün ve devlet işlerinin düzenli yürütülebilmesinin göz önünde bulundurulmasını gerekli görür. Özellikle ona göre “bütünün bütünle ya da egemen varlığın devletle olan” ilişkisi dikkate alınmalıdır. Ayrıca, yurttaşların birbirlerinden olabildiğince bağımsız olmalarına karşın, herkesin devlete sadakatle bağlı olmasına dikkat edilmelidir. Çünkü, yurttaşlar devletin gücüyle özgürdürler (Rousseau, 2010b, s. 48-51).

Rousseau, bireylerin yurttaşlık hak ve yetkilerinden eşit yararlanmaları ve topluma karşı yükümlülüklerini uygun şekilde yerine getirmeleri için, toplumsal sınıf bakımından herkesin mümkün olduğunca eşit olmasını gerekli görür. Zira ona göre bir toplumda maddi ve sınıfsal eşitsizlikler, diğer alanlarda da eşitsizliğin doğmasına neden olabilir. Sözgelimi, toplumda belirli bir kesimin diğerlerine göre daha varlıklı olması, onların en önemli yurttaşlık görevi olan kamu görevini yerine getirmesinde gevşekliğe neden olabilir. Yani, bu görevi kendileri yapmak yerine, “paralarıyla hizmet görme” yoluna girebilirler. Böyle bir durumda ise yurttaşların kamu görevlerini bir bütün olarak uygun şekilde yerine getirmeleri akamete uğrayabilir. Rousseau, bir devlette yurttaşların kamu görevlerini kendileri yapmak yerine, işlerini ücretli görevlilere yaptırdıklarında, artık o devletin ayakta kalamayacağını düşünür. Çünkü ona göre yurttaşların kendi yurtlarına karşı görev ve ödevlerini onun yerine ne paralı askerler ne de temsilciler aracılığıyla yerine getiremezler. Egemen bir devletin özgür yurttaşları, ödevlerini başkasına yaptırmak için değil, aksine, her yurttaş onu kendi yapsın diye para verir. Aksi halde, “bir kimse devlet işleri için neme gerek dedi mi, devleti yok olmuş bilmeli[dir]” (Rousseau, 2010b, s. 89-90).

Sabine'e göre (1969, s. 278-279) Rousseau, insanların bir toplumun üyesi olmakla, her şeyden önce toplumsal bir özgürlük elde ettikleri ve “yasal haklarla” birlikte eşit birer yurttaş oldukları inancındaydı. Gerçekten de Rousseau açısından bir toplumun üyesi olmak, toplum sözleşmesi gereği, yurttaş olarak herkesle eşit haklara sahip özgür biri olmak demektir. Ona göre toplumda hiç kimsenin diğer bir yurttaşın sahip olmadığı bir hakkı talep etmek gibi bir hakkı olamaz. Yurttaşlardan her birinin hak ve özgürlükleri yasalarla teminat altına alınmıştır. Devletin ve yurttaşların menfaatini korumak adına halk isterse, “oybirliğiyle” her türlü yasa değiştirilebilir ve gerekirse yürürlükten kaldırılabilir. Daha açık bir ifadeyle, hiçbir yasa halkın iradesinin üstünde değildir. Bu demektir ki halk, bir bütün olarak kendi ortak

menfaatini gözettiği sürece, devlet daha güçlü ve halk da eşit ve müreffeh bir yaşantıya sahip olur. Zira bir toplumda “birlik”, “dirlik”, “eşitlik” ve “düzenlik” demek, güçlü devlet ve güçlü halk demektir. Rousseau’ya göre egemen varlığın toplum sözleşmesine dayalı olarak yurttaşlar üzerindeki hakkı kamu yararıyla sınırlıdır. Öyleyse, yurttaşlar egemene sadece kamuya ilişkin düşünce ve görüşlerinin hesabını verirler. Diğer konularda ise düşünce ve görüşlerinde özgürdürler (Rousseau, 2010b, s. 93-134).

Heywood göre (2015, s. 36), Rousseau’nun halk egemenliği kavramı genel irade tasavvurunda tezahür ederek demokrasi yönetimiyle ilişkilendirilen bir düşüncedir. Rousseau, egemen varlığın yönetim görevini halkın tamamına ya da çoğunluğa bırakmasını demokrasi olarak adlandırır. Onun demokrasi yönetimine olan inancı tamdır. Çünkü ona göre kendini iyi yönetebilen bir halkın yönetilmeye ihtiyacı yoktur (Rousseau, 2010b, s. 58-63). Zaten “tüm insanlığa değil bir halka özgü” olan genel irade egemenliğinin amacı, tüm yurttaşların eşit ve özgür biçimde kendi kendilerini yönetmesini sağlamaktır (Orhan, 2012, s. 6). Tamda bu noktada, Tage Lindbom’a göre (2017, s. 47) Rousseau, insanların demokrasiyle yönetilen bir devletin yurttaşları olmalarını, yani yasalarını kendileri yapıyor olmalarını, eşitlik ve özgürlük olarak değerlendirir. Zira, Rousseau’nun nezdinde egemenlik hiçbir koşula bağlı olmaksızın halka ait olmadıkça, yani “halk ile egemen kişi aynı olmadıkça” bunun adı demokrasi yönetimi olamayacağı gibi, halk da eşit ve özgür olamaz (Işık, 2017, s. 89).

Manfred G. Schmidt’e göre (2002, s. 64) de Rousseau’nun devlet öğretisi, yurttaşların “özgür olarak birleşmesine” dayandığı için devrimci bir öğretilerdir. Ona göre Rousseau, sadece halka dayalı bir egemenliği meşru görür. Daha da önemlisi, onun düşüncesine göre Rousseau’nun egemenlik anlayışında “halk egemenliği tüm hukuk düzeninden önce gelir ve öncelikle onu temellendirir. Bu anlayışa göre halk egemenliği, hukukun egemenliği veya anayasanın egemenliği değildir, aksine tam vatandaşın kırılmamış üstünlüğüdür.” Schmidt’in Rousseau’nun egemenlik ve yurttaşlık anlayışına ilişkin görüşlerinden de anlaşıldığı üzere, Rousseau’nun “genel irade”, “yurttaşlık” ve “demokrasi” konusuna ilişkin düşünceleri, kendi dönemini aşan ve günümüz siyasi tartışmaların odaklandığı egemenlik ve demokrasi tartışmalarına ışık tutan bir anlayış olduğu görülmektedir (Özkan, 2020, s. 408).

Rousseau, “İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı” adlı eserinde, düşlediği ülkeyi, yasaların devletin üst düzeydeki görevlileri tarafından önerildiği ama ülkenin halkın onayından geçen yasalarla yönetildiği ve yasama erkinin halka ait olduğu özelliklere sahip bir ülke olarak açıklar. Ona göre bu ülkede adalet ve hükümet işleri seçimle görevlendirilmiş

erdemli yurttaşlar tarafından yürütülür. Yurttaşların itaat etmeleri gereken efendileri, yine kendilerinin yaptıkları yasalardır. Tüm yurttaşlar geçimlerini sağlayacak yeterli gelire sahiptir. Yurttaşlardan hiçbiri çok zengin ya da yoksul değildir. Özetle, Rousseau'nun düşlediği bu ülkede, toplumun güvenliğinin sağlanması için birlik olmak, yasalara uygun yaşamak ve yöneticilere gerekli saygıyı göstermek yeterli gelir. Kaldı ki, halkın görevlendirdiği yöneticilerine saygı göstermeleri, kendilerine olan saygılarıdır (Rousseau, 2010a, s. 69-72). Zira, yasayı ve yöneticileri belirleyenler, yine yurttaşların kendileridir. Dolayısıyla, iyi bir yurttaşlık ödevi olarak yasalara ve yöneticilere saygı göstermek esastır.

SONUÇ

Rousseau, doğuştan hiç kimsenin köle olmadığı halde yeryüzünde tüm insanların köleleştirildikleri inancındadır. Onun amacı ise toplum sözleşmesine dayalı olarak herkesin eşit ve özgür yaşadığı bir toplum düzeni oluşturmaktır. O, insanlar arasında kaba kuvvete dayalı hiçbir hak ve yetkiyi meşru görmez. Bunun için ona göre toplumun ve dolayısıyla insan hak ve özgürlüklerinin temelini oluşturan tek şey toplum sözleşmesidir. Toplum sözleşmesiyle her insan toplumun bir üyesi olur ve tüm gücünü o toplumdaki genel iradenin buyruğuna bırakır. Böylece toplumun üyesi olarak herkesin özgürlüğü ve çıkarları genel iradenin güvencesine alınmış ve korunmuş olur. Rousseau, genel iradeyi yurttaşların özel iradelerinin bir toplamı olarak görmez. Ona göre genel irade toplumun tüm üyelerinin ortak yanını temsil eden kolektif bir iradedir. Bu, aynı zamanda insanların hem bir birey olarak üyesi oldukları toplumun bütününe karşı, hem de bütünün bir parçası olarak diğer bireylere karşı, sözleşme gereği yükümlülük altına girmeleri demektir. Bunun yanı sıra toplum sözleşmesi, hem yurttaşların hem de egemen varlık olarak genel iradenin hak ve yetkilerinin temelini oluşturan bir sözleşmedir. Dolayısıyla, ne yurttaşlar ne de egemen varlık sözleşmenin onlara sağladığı hak ve yetkilerin sınırlarını aşamazlar.

Rousseau, egemenlik hakkının en yüce güç olarak halka ait olduğunu düşünür. Ona göre bu hak vazgeçilmez ve devredilmez bir haktır. Egemenlik hak ve gücünün başkasına aktarılması, Rousseau'ya göre halkın özgürlüğünden vazgeçmesi demek olur ki, bu onun için kabul edilemez bir şeydir. Çünkü Rousseau'nun nezdine özgürlüğünden vazgeçmek, insanlığından vazgeçmek ile aynı şeydir. Dolayısıyla, egemenlik hakkı genel iradeye aittir ve asla devredilemez. Genel irade, toplumdaki bireysel iradelerin üstünde bir irade olarak halkın bütününe temsil eden egemenliğin yegane temsilcisidir. Diğer bir deyişle, genel irade devletin tüm üyelerinin ortak ve değişmez iradesidir. Bu yüzden, genel iradeye ait olan egemenlik hakkı, bölünemez, başkasına aktarılamaz ve paylaşılabilir bir haktır. Rousseau'da yasama,

yürütme ve yargı güçleri bir bütün olarak halk adına genel iradeye aittir. Yani, toplumun her alanında egemen güç olarak genel irade tek yetkilidir. Demek ki Rousseau, egemenlik hakkının hiç bir koşula bağlı olmadan tümüyle halkın elinde bulundurmasında ısrarcıdır. Ancak Rousseau, genel iradenin yetkilerini aklın yasalarını ve kamu yararını gözeterek kullanması gerektiği inancındadır. Daha doğrusu, genel irade bu gücünü kullanırken, egemenlik hakkına uygun hareket etmelidir ve yurttaşların itaat etmelerini ödeve dönüştürmelidir. Zira ona göre insanlar güce değil, haklı güce itaat ederler.

Rousseau, toplum düzenini tüm hakların temeli olan kutsal bir hak olarak görür. O, iyi bir toplum düzeninin toplumun ortak yararının gözetildiği ve yurttaşların özgürlüklerinden taviz vermeden itaat ettikleri bir egemenlik modeliyle mümkün olduğu düşüncesindedir. Daha doğrusu, iyi bir düzen, ancak halkın eşit ve özgür biçimde kendi kendini yönettiği bir düzenin oluşturulmasıyla mümkündür. Bu ise ona göre egemenlik hakkının halkın bütünü temsil eden genel iradeye ait olduğu bir yönetimdir. Kısaca, halk egemen güçtür ve yasama yetkisi halka aittir. Bu düzende yurttaşlık hakları yasalarla belirlenir ve herkes hak ve özgürlükler bakımından eşittir. Halkın istemediği bir şey, halka rağmen yapılamaz. Çünkü egemen güç olarak genel iradenin amacı, devletin ve yurttaşların ortak menfaatlerini korumak ve yurttaşların eşit ve özgür olmalarını sağlamaktır. Ayrıca, Rousseau için iyi bir düzen insanların tamamen itaatkar davrandıkları ve sessiz sedasız varlıklarını sürdürdükleri bir düzen demek değildir. O, “insan zindanda da sessizlik içinde yaşar ama, bu kadarı orayı özlenir bir yer yapmaya yeter mi” diye, sorar (Rousseau, 2010b, s. 8). Onun bu ifadesi, bir kimsenin yaşadığı yere gönül bağıyla bağlanmasında ve özgürce yurttaşlık ödevlerini yerine getirmesinde demokratik bir düzenin ne kadar önemli olduğunun vurgulanması açısından oldukça dikkat çekicidir.

KAYNAKÇA

- Arslan, A. (2017). *Felsefeye giriş*. BB101 Yayınları.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefe sözlüğü*. Say Yayınları.
- Erdem, H. H. (2012). Jean-Jacques Rousseau'da kültür ve toplum eleştirisi. *Özne*, (17), 15-28.
- Fabre, C. (2018). Toplumsal sözleşme. (Çev. Mehmet Fatih Deniz). *Felsefe Arkivi*, (48), 123-135.
- Ferry, L. ve RENAULT, A. (2015). *Siyaset felsefesi* (Çev. M. Erşen). Dergah Yayınları.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2014). *Sosyolojide temel kavramlar* (Çev. A. Esgin). Phoenix Yayınevi.
- Göze, A. (2020). *Siyasal düşünceler ve yönetimler*. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

- Heywood, A. (2015). Siyasetin temel kavramları. (Çev. H. Özler). Liberte Yayınları.
- Heywood, A. (2018). Siyaset teorisine giriş. (Çev. H. Köse). Küre Yayınları.
- Hobbes, T. (2010). Leviathan. (Çev. S. Lim). Yapı Kredi Yayınları.
- Işık, S. (2017). J. J. Rousseau ve egemenlik anlayışı üzerine. *İnönü üniversitesi hukuk fakültesi dergisi*, 8(2), 79-98.
- Kapani, M. (2019). *Politika bilimine giriş*. Serbest Kitaplar.
- Karakehya, H. (2019). Locke'nin "ortak irade" ve Rousseau'nun "genel irade" anlayışlarının gerçekliğin tespiti bağlamında modern ceza mahkemesindeki yansımaları, *D.E.Ü. hukuk fakültesi dergisi*, 21(özel sayı), 279-294.
- Lindbom, T. (2017). Demokrasi miti. (Çev. Ö. Baldık). İnsan Yayınları.
- Locke, J. (2002). Sivil toplumda devlet – uygar yönetim üzerine ikinci inceleme. (Çev. S. Taşçı ve H. Akman). Metropol Yayınları.
- Orhan, Ö. (2012). J. J. Rousseau'da genel irade kavramı, *FLSF(Felsefe ve sosyal bilimler dergisi*, (14), 1-25.
- Özkan, M. (2020). Demokrasi ve temsil: paradoksu Rousseau üzerinden okumak, *Siyasal: journal of political sciences*, 29(2), 403-430.
- Poggi, G. (2016). Devlet doğası, gelişimi ve geleceği. (Çev. A. Babacan). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2002). The social contract and the first and second discourses. (Trans. S. Dunn). Yale University Press.
- Rousseau, J. J. (2005). Ekonomi politik. (Çev. İ. Birkan). İmge Kitabevi Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2008). Anayasa projeleri. (Çev. İ. Yerguz). Say Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2010a). İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı. (Çev. R. N. İleri). Say Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2010b). Toplum sözleşmesi. (Çev. V. Günyol). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2018a). Bir yalnız gezerin düşleri. (Çev. E. Yanarocak). Mikyas Basım Yayın.
- Rousseau, J. J. (2018b). Dillerin kökeni üstüne deneme. (Çev. Ö. Albayrak). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2018c). Bilimler ve sanatlar üstüne söylev. (Çev. S. Eyüboğlu). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2018d). Emile ya da eğitim üzerine. (Çev. Y. Avunç). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sabine, G. (1969). Siyasal düşünceler tarihi, cilt II. (Çev. A. Öktem). Sevinç Matbaası.
- Schmidt, M. G. (2002). Demokrasi kuramlarına giriş. (Çev. M. E. Köktaş). Vadi Yayınları.
- Scruton, R. (2007). *The palgrave macmillan dictionary of political thought*. Palgrave Macmillan Press.
- Struss, L. (2011). Doğal hak ve tarih. (Çev. M. Erşen ve P. Onur). Say Yayınları.
- Şenel, A. (2008). *Siyasal düşünceler tarihi*. Bilim ve Sanat Yayınları.

Timuçin, A. (2012). Rousseau'da toplum sorunları, *Özne*, (17) 77-83.